

Костянко О. П., к.і.н., доцент, Лендел Є. В., ст. IV курсу історико-філологічного факультету (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука)

РЕЛІГІЙНІ МОТИВИ В ТВОРЧОСТІ Т. ШЕВЧЕНКА

Анотація. У статті досліджуються особливості релігійних мотивів у творчості Тараса Шевченка та ставлення поета до Бога і віри взагалі. Акцентується увага на творах, в яких Т. Г. Шевченко звертається до Бога. Проаналізовано вірші поета на релігійну тему. Обґрунтовується, що віра Т. Шевченка – надконфесійна, оскільки поет вже тоді бачив згубність міжконфесійних протистоянь, мав своє як позитивне, так і негативне ставлення до кожної з них.

Ключові слова: Тарас Шевченко, релігія, «Кобзар», Бог, Біблія.

Аннотация: В статье исследуются особенности религиозных мотивов в творчестве Тараса Шевченко и отношение поэта к Богу и вере вообще. Акцентируется внимание на произведениях, в которых Т. Г. Шевченко обращается к Богу. Проанализированы стихи поэта на религиозную тему. Обосновывается, что вера Т. Шевченко – надконфессиональная, поскольку поэт уже тогда видел пагубность межконфессиональных противостояний, имел свое как положительное, так и отрицательное отношение к каждой из них.

Ключевые слова: Тарас Шевченко, религия, «Кобзарь», Бог, Библия.

Annotation. The article is devoted to the peculiarities of religious motives in the works of Taras Shevchenko and genius Ukraine attitude toward God and faith in general. Attention is paid to the works in which Taras Shevchenko turns to God. Analysis of his poems. The author also points out that faith Shevchenko - the confessional poet had already seen malignancy interfaith confrontation had its positive as well as negative attitudes about each of them.

Keywords: Taras Shevchenko, religion, «Kobzar» God, the Bible.

Погляди Тараса Шевченка на релігію залишаються одним з найбільш важливих питань у шевченкознавстві. Проте аспекти релігійних мотивів в творчості Кобзаря залишаються найменш дослідженими на сьогоднішній день, що спонукало до написання нашої статті.

Зазначеній темі присвятили свої роботи: митрополит Іларіон (Іван Огієнко): «Релігійність Тараса Шевченка», І. Дзюба: «Бог, релігія, церква в житті і творчості Шевченка», І. Даниленко: «Молитва в поетичному дискурсі

Тараса Шевченка», О. Забужко: «Шевченків міф України», Д. Степовик: «Наслідуючи Христа: Віруючий у Бога Тарас Шевченко» та ін.

Метою статті є дослідження особливостей релігійних мотивів у творчості Тараса Шевченка. Завданням статті є аналіз тих текстів художніх творів поета, в яких присутні релігійні мотиви.

Про щоб не розповідав, щоб не описував, до якої б теми не звертався Тарас Шевченко, він не забував Бога, мав Бога як в душі так і серці. Бог для поета – то велика і найцінніша духовна сила. Твори Кобзаря є живою водою для пробудження й зміцнення української нації. «Він не дав погубити українську душу, заслони́в її собою, пробудив її, відреставрував найцінніші, найнеповторніші її грані. Тому для українців поет став символом Батьківщини» [1, с. 133].

Святе письмо Шевченко знав із дитинства, бо чув його з вуст батьків. Навчаючись грамоти у сільського дяка, Тарас першим із учнів після вивчення азбуки перейшов до читання Псалтиря. Повертаючись додому, ще подовго зачитувався Псалмами, декламуючи їх у голос [2, с. 26].

Ще будучи малим пастушком, майбутній поет знав Псалми із збірки Григорія Сковороди, коли, ховаючись у бур'янах, списував їх до свого зошита. Тоді ці пісні були для сироти не лише втіхою, а й підтримкою та особливим натхненням до молитви. Про своє раннє спілкування з Богом Тарас Шевченко щиро й зворушливо описав у вірші «Мені тринадцятий минало...»:

*Уже покликали до паю,
А я собі у бур'яні
Молюся Богу... і не знаю,
Чого маленькому мені
Тоді так приязно молилось,
Чого так весело було?* [3, с. 492].

Весь довколишній світ Т. Шевченко сприймав своїм серцем і, врешті-решт, «чим серце наповнене, те говорять уста» [Матвій – 12:34]. Його «Кобзар» можна вважати «безпосереднім діалогом людини з Богом» [4, с.1 6].

Тарас Шевченко свято вірив у Христові заповіді, й навчав народ слідувати Божому слову. Головну увагу в своїх творах він відводив молитві.

У чому ж полягає сила молитви за Шевченком?

Молитва – це шлях до каяття, спасіння душі і тіла. Моляться перед великою подією, вранці і ввечері, в горі та радості. Наприклад:

*...Молись Богу та йди собі –
Мені легше буде...* [5, с. 97].

Тарас Шевченко підкреслює, що молитва є своєрідним захистом і помічником для простого люду.

Згодом, коли за плечима Шевченка був певний життєвий досвід, відбулося глибше усвідомлення ним християнських ідеалів. Навчаючись в Академії мистецтв у Петербурзі, художник поглиблено студіював Біблію, проникаючи у світ її образів і сюжетів, створених видатними європейськими майстрами пензля.

Ще одним стимулом поглибленого осмислення Святого Письма поетом було знайомство Тараса Шевченка в 1843 році з фанатично віруючою Варварою Репніною, котра подарувала йому Біблію. Невипадково поема «Тризна» з посвятою княжні, була першим твором поета, епіграфом до якого взято слова апостола Петра, де автор виразно висловив і свої заповіді: братолюбство та віра в Бога.

Поет свідомо покладає на себе місію натхненного провідника Слова правди – минулої, сучасної і майбутньої правди, що йде від Бога:

Молюся, Господи, внуши їм

Уст моїх глаголи.

Тарас Шевченко Любив Бога, покладав на нього всі надії. Та ще більше він любив Україну. Для нього рідна земля була найсвятішою. Тому цілло свого життя Тарас Шевченко обрав визволення Батьківщини та захист населення України від страждань.

Я так її, я так люблю

Мою Україну убогу

...За неї душу погублю! [6, с. 40].

Для Шевченка необхідність молитви вважалася такою ж насущною, як дихання і їжа, для нього було це способом життя.

1845 року поет переспівав 10 Псалмів із Псалтиря і записав їх до альбому «Три літа». Т. Шевченко не випадково вибрав саме ті Псалми, які найбільше нагадували йому як долю України, так і його власну.

Книга Псалмів – чудова скарбниця, звідки людство тисячоліттями черпало духовні сили, надію й умиротворення. Жодна з частин Біблії не мала такого всезагального впливу на життя, поведінку, діяльність та мислення християн, як збірка Псалмів.

Десять поезій Кобзаря є не лише високохудожніми переспівами пісень-молитов, а й своєрідними заповідями рідному народові. Тут митець якраз і подав нам мудрі настанови, за якими мають жити вільні люди:

1. Беззастережно вірити та любити Творця неба й землі;
2. Пам'ятати про Божий суд і важливу вимогу його: перемога добра над злом, правди над неправдою;
3. Бути вірними і люблячими дітьми рідної землі, дбаючи про єдність і братолюбіє.

Тарас Шевченко, беззавітно вірячи в Бога й будучи православним християнином, мав доволі критичний погляд на морально етичні й обрядові аспекти православ'я російського.

Негативне ставлення демонстрував поет до багатьох елементів тодішнього російсько-православного культу, розглядаючи їх як «ідолопоклонство». Для Т. Шевченка справжня релігія є релігія естетично витончена, поклоніння красі, прекрасному. Тут давалася ознака естетичності української ментальності, яка надзвичайно сильно була виражена в Т. Шевченка, а також те, що він був художником і мав розвинуте естетично-художнє бачення світу. Російське православ'я видавалося йому «грубим», «неестетичним». І ось цьому «ідолопоклонству» Шевченко протиставляє «природне», по-суті, архаїчне розуміння релігійності – треба молитися не в «безобразному» храмі, а серед прекрасних об'єктів природи, що, власне, він і робив.

Митрополит Іларіон Огієнко, який дуже ретельно простудював усю творчість Т. Шевченка під поглядом її релігійності, стверджував пророчий, апостольський, проповідницький характер багатьох шевченкових творів. В одному з досліджень шевченкової творчості митрополит Іларіон писав: «Так, Шевченко був проповідником і вмів ним бути. Він постійно навчав так, ніби говорив в церкві» [7, с. 24-25].

В «Кобзарі» не бракує поезій, зміст яких має чіткі антикатолицькі мотиви. Одні з них (приміром «Полякам», «Тарасова ніч» чи «Гайдамаки») негативно оцінюють роль Католицької Церкви в історії України, інші – засуджують католицизм.

Ще як були ми козаками,

А унії не чуть було,

Отам-то весело жилось!

(...)

Аж поки іменем Христа

Прийшли ксьондзи і запалили

Наш тихий рай...

Отак просто, немов у катехизмі, у вірші «Полякам» поетом змальовується минуле українського народу.

У нашій літературі нема таких жорстоких і полум'яних виступів проти поляків, католиків та уніатів, як це робив Тарас Шевченко! Бо він жив у час, коли їхні насилля ще всі пам'ятали! Бо він добре знав, що це вони Україну розвалили».

«Царат, панщина, поляки, католики, – це все смертельно знищувало Україну, Шевченко все це бачив, – і впадав у відчай, тратив терпець, – і виступав проти всіх...» [7, с. 25].

Таким чином, стоячи на національному ґрунті, Кобзар відстоював загальнолюдські ідеї: волю, правду і братолюбство. Він дихав любов'ю, бажанням об'єднати всі національності та поладнати соціальні несправди. Його мрією була загальна воля і братерство всіх народів.

Віра Шевченка – надконфесійна. Він уже тоді бачив згубність міжконфесійних протистоянь. При цьому, Т. Шевченко мав своє позитивне і критичне ставлення до кожної з них.

Духовність, тобто те, що пов'язане із внутрішнім світом людини, її мораллю, думами, посідала одне з найважливіших місць у творчості Тараса Шевченка. І на початку літературної діяльності, і в пізніші роки, і перед смертю поет не втратив віри в Бога, завжди звертався до нього за підтримкою. Так само робили і герої його творів.

Поза сумнівом, він носив у собі духовну місію, дану йому Богом.

Тарас Шевченко готовий був навіть душу погубити, аби лиш його народ був помилуваний і прощений, аби зменшилися, або зовсім були скасовані – його страждання.

*Воскресну нині! Ради їх,
Людей закованих моїх
Убогих, нищих... Возвеличу
Малих отих рабів німих!
Я на сторожі коло їх
Поставлю слово.*

(«Подражаніє П Псалму»).

Творчість Тараса Шевченка – це згусток добра і правди. Він був сіячем на духовній ниві нашого народу. Він вірив, що є сила, котрій треба поклонятися, бо вона, духовність в найсвятішому її розумінні, врятує людство від морального і духовного спустошення та збідніння. Цією силою для Тараса Шевченка був Бог.

1. Пахаренко В. Незбагнений апостол / В. Пахаренко. – Черкаси: Брама, 1999. – 296 с. 2. [Бондаренко В. Декілька нових штрихів до біографії Т. Г. Шевченка](#) / В. Бондаренко // Спогади про Тараса Шевченка. – К.: Дніпро, 1982. – С. 26. 3. Шевченко Т. Г. Кобзар / Т. Шевченко. – Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2007. – 960 с. 4. Забужко О. Шевченків міф України: Спроба філософського аналізу / О. Забужко. – Х.: Факт, 2001. – 160 с. 5. Шевченко Т. Повне зібрання творів: У 12 т. / Т. Шевченко. – К.: Наукова думка, 2001. Т. 1: Поезія 1837–1847. – 784 с. Т. 2: Поезія 1847–1861. – 784 с. 6. Т. Шевченко. Зібрання творів: У 6 т. – К., 2003. – Т. 2: Поезія 1847–1861. – С. 39–43; 575–577. 7. [Степовик Д.](#) Наслідуючи Христа: Віруючий у Бога Тарас Шевченко / Д. [Степовик](#). – Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 2013. – 480 с.

Рецензент: к.пед.н., професор Виткалов В. Г.